

Az ELFT stratégiai terve 2011+

A Közgyűlés által 2012. május 19-én elfogadott változat

A stratégiai terv célja:

1. Az ELFT küldetésének, jövőképeinek, célkitűzéseinek és szerepvállalásának megállapítása
2. Az ELFT közép- és hosszú távú célkitűzéseire szükséges tevékenységek és prioritások meghatározása
3. Akciók, programok és projektek azonosítása az ELFT prioritásainak megfelelően
4. Az ELFT különféle szervei és testületei illetőségének és felelősségének azonosítása az ELFT stratégiai tervének végrehajtásában
5. Pénzügyi irányelvek és javaslatok kidolgozása a stratégiai terv végrehajtásához.

A stratégiai terv szerkezete:

A) Szakpolitikai stratégia

- A-1. Szakmai szerepvállalás, láthatóság, szerepmegosztás az MTA-val
- A-2. Az ELFT, mint civil egyesület; az ELFT helye a hazai és külföldi egyesületek hálózatában (MTESZ, EPS, stb.)
- A-3. Az ELFT tagsága, tagtoborzás
- A-4. Együttműködés más egyesületekkel

B) Működési stratégia

- B-1. Stratégiai jelentőségű területek, prioritások
- B-2. Tagság, tagnyilvántartás, tagdíj
- B-3. Szervezeti felépítés, irányítás

C) Pénzügyi és humán erőforrás-kérdések

- C-1. Pénzügyi kérdések
- C-2. Humán erőforrás és titkársági szervezet

D) A stratégiai terv végrehajtása

A dokumentum jelen formájában munkaanyag, amely egy több hónapos felmérés és a társulaton belüli legszélesebb körű vita kiindulópontja kíván lenni. A társulat 2011. május 21-i közgyűlése meghatározza e munkaanyag vitára bocsátandó formáját; az ELFT stratégiai tervét az ezt követő közgyűlés fogja véglegesíteni. A vita során elsődlegesnek a társulat érdekeit és a társulati célok megvalósítását kell tekinteni, de az is nagyon fontos, hogy a vitában egyetlen témát sem szabad tabunak tekinteni, és hogy a vitában a társulat minden tagja, csoportja, a társulati tagok különböző generációi és különböző helyzetű rétegei egyaránt hallassák hangjukat.

A) Szakpolitikai stratégia

A Társulat elődje az 1891-ben alapított Matematikai és Fizikai Társulat, amely 1923-ban alapítójáról az Eötvös Loránd Matematikai és Fizikai Társulat nevet vette fel. E társulat működése 1945-ben megszűnt, fizikai részlege 1945 és 1948 között mint a Magyar Természettudományi Társulat Fizikai Szakosztálya működött. E szakosztályból alakult meg 1949-ben a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének tagegyesületeként a Magyar Fizikusok Egyesülete, amely 1950-ben az Eötvös Loránd Fizikai Társulat nevet vette fel.¹

Az ELFT utolsó átalakulása a tanári szakcsoportok és a területi csoportok létrehozásával és

¹ A folyó szöveg dőlt betűs részei az ELFT Alapszabályából átvett idézetek.

az ennek hatására bekövetkezett jelentős létszámnövekedéssel, valódi országos jellegűvé válással és a szakmai munka súlyponteltolódásával az 1970-es évek közepén következett be. Az időközben megváltozott törvényi környezet és az ugyancsak megváltozott támogatási feltételek az 1990-es évek utolsó éveiben a működési mód és a szervezet bizonyos átalakulásait tették szükségessé (ekkor szűnt meg pl. a társulat egyik fontos testülete, a Tanács), de ezek a formai változások nem jártak a társulat valódi működési módjának jelentősebb módosulásával.

Az utolsó másfél évtizedben a taglétszám felére csökkent, a 2008-as gazdasági válság pedig pénzügyi szempontból (mind a folyó fizetések, mind a vagyoni helyzet területén) is kritikus helyzetbe hozta a társulatot. Ugyanakkor új szervezési és infokommunikációs lehetőségek nyíltak meg, amelyekkel társulatunk nem, vagy nem a megfelelő mértékben és módon él. Mindez szükségessé teszi, hogy mérleget vonjunk. Meg kell vizsgálnunk jelenlegi tevékenységünket, fel kell mérnünk, milyen mértékben tudunk megfelelni a társulat alapszabályában rögzített írott és a 120 éves társulati közélet hagyományain alapuló íratlan célkitűzéseinknek. Újra kell definiálnunk jövőképünket, sőt részben küldetésünket is. Mindezek alapján pedig el kell döntenünk, hogy a magyar társadalom, a világ és a nemzetközi fizikus közélet mely elvárásaihoz való hozzájárulást tudjuk felelősen felvállalni, majd ki kell dolgoznunk az e célkitűzések megvalósításához vezető út egyes lépéseit. Mindenképpen változtatnunk, korszerűsíteniünk kell a társulat működésén, hogy a külső és belső elvárásoknak meg tudjunk felelni.

Az ELFT számos szakcsoportja és területi csoportja működik igen hatékonyan, rendez iskolákat, szemináriumsorozatokat, anketákat, szervez versenyeket, vesz részt aktívan a tudomány népszerűsítésében. A fizikus és fizikatanári közélet kiemelkedő és megbecsült elismerései közé tartoznak a társulat díjai. A társulat oktatáspolitikai állásfoglalásai komoly tekintélynek örvendenek. Hat évtizedes múltra tekint vissza az ELFT legfontosabb kiadványa, a nemzetközi viszonylatban is párhát ritkító Fizikai Szemle. A társulat lapgazdája a szinte egyedülálló, csaknem 120 éves Középiszkolai Matematikai és Fizikai Lapoknak. A magyar fizikai közélet tekintélyes eseménye a háromévenkénti Fizikus Vándorgyűlés. Két évtizede működteti a társulat az egyik legrégebbi magyar levelezőlistát, a Fizinót. Az ELFT alapító tagja az Európai Fizikai Társulatnak (EPS); az ELFT tagjai aktív szerepet játszanak az EPS testületeiben, divízióiban és csoportjaiban.

Mindezek ellenére a társulat hatékonysága és működésének korszerűsége jelentősen elmarad attól a szinttől, amelyet a magyar fizikusok és fizikatanárok egyesületétől joggal el lehet várni. Ez teszi indokolttá egy, a következő 10–15 évre vonatkozó stratégiai terv kidolgozását.

A társulat fő célkitűzései az Alapszabály 3. és 4. §-aiban találhatóak. Ezek a célkitűzések rendkívül időtálló módon fogalmazódtak meg; ma is pontosan írják le az ELFT céljait, feladatait. Az ELFT küldetése ezért nem szorul számottevő korrekcióra.

A Társulat elsősorban a fizikai és a hozzá kapcsolódó tudományok területén működő kutatóknak, tanároknak és a fizika alkalmazásával foglalkozóknak önkéntes társuláson alapuló tudományos egyesülete.

Jelen dokumentum bizonyos, a következő egy-két évtizedre vonatkozó feltevéseken, várakozásokon alapul. Feltételezzük, hogy a fizikai módszerek és főleg a problémák fizikusi megközelítésének tudományos és társadalmi szerepe mind hazánkban, mind az egész világban megőrzi vagy fokozza jelentőségét. Meggyőződésünk, hogy a műszaki és természettudományos képzés, a kutatás-fejlesztés és az innováció a jelenlegi válság meghatározó kitörési pontjai lesznek. Tudjuk, hogy a kommunikáció, sőt a társadalmi élet az elektronikus alapú szociális hálózatok irányában fejlődik. Hiszünk abban, hogy előrehalad Magyarország európai integrációja, valamint hogy a magyar tudomány és ezen belül a fizika mind művelői, mind pedig kutatási infrastruktúrái tekintetében e jelenlegit is meghaladó mértékben válik az európai és a nemzetközi tudományosság integráns részévé.

Az ELFT-nek úgy kell megőriznie értékeit és 120 éves hagyományait, hogy közben figyelembe veszi a következő évtizedek változó szakmai és társadalmi környezetét és az ebből adódó kihívásokat. E kihívások közül kiemelkedik a láthatóság és a társadalmi szerepvállalás fokozása mind a civil társadalom, mind pedig a szakpolitikusok irányában.

Ellentétben számos más ország vagy régió fizikai társulataival, az ELFT, mint „tudós társaság” szerepe korlátozott, hiszen ezt a szerepet alapvetően az MTA Fizikai Tudományok Osztály tölti be. Ugyanakkor nagyon fontos meghatározni azokat a pontokat, amelyekben az ELFT, illetve annak

szakcsoportjai hatékonyan egészíthetik ki az Osztály, illetve az osztály tudományos bizottságainak szerepét. Ilyen szerepet az ELFT elsősorban a fizikus köztestületi tagok körében tölthet be.

Az ELFT szakpolitikai stratégiai céljainak megvalósítása érdekében elvégzendő főbb teendőket négy csoportra bontva tekintjük át.

A-1. Szakmai szerepvállalás, láthatóság, szerepmegosztása az MTA-val

A Társulat – hagyományainak megfelelően – társadalmi úton részt kíván venni a magyarországi fizikai kutatás, a fizika minden szintű oktatása, valamint a kutatási eredmények gyakorlati alkalmazása és hasznosítása színvonalának és korszerűségének fejlesztésében. Célja, hogy a fentiekkel összefüggő elvi és módszertani kérdésekben kifejtse tudományos véleményét, állásfoglalásával és a tagságában megtestesült szakmai erővel hozzájáruljon az ország kulturális és gazdasági felemelkedéséhez.

Az Alapszabályban megfogalmazott célok közül elsősorban, vagy legalább is meghatározó mértékben a társulat a letehetően a következő feladatoknak:

- *az általános fizikai műveltség szintjének emelése, a közvélemény tájékoztatása a fizika és a rokon tudományok aktuális kérdéseiről és eredményeiről;*
- *a fizikai tudományt és annak oktatását érintő elvi és szervezési kérdések felvetése és megvitatása, szükség szerint a gyakorlat kritikai elemzése, vélemények, javaslatok, előterjesztések kidolgozása;*
- *a fizikus és a fizikatanári hivatás és munka társadalmi megbecsülésének előmozdítása;*
- *a tehetséggondozás színvonalának emelése;*
- *tájékoztatás a fizikus és fizikatanári közélet aktuális eseményeiről;*
- *a magyarországi fizika előremutató hagyományainak, kiemelkedő egyéniségei emlékének ápolása, a hazai fizikai kutatások tárgyi emlékei megőrzésének szorgalmazása.*

A következő feladatok döntően az MTA, ill. az MTA Fizikai Tudományok Osztálya, továbbá kutatóhelyek és oktatási intézmények, valamint ezek irányító szerveinek hatáskörébe tartoznak:

- *a fizikai kutatások ápolása és fejlesztése;*
- *a fizika minden szintű oktatásának fejlesztése és segítése;*
- *a fizika alkalmazásának minden téren való előmozdítása, beleértve konkrét kutatási és szervezési feladatok megoldásának támogatását;*
- *a fizikához kapcsolódó interdiszciplináris tudományágak fejlődésének elősegítése;*
- *a csillagászati kutatás és oktatás segítése és fejlesztése*
- *a magyarországi fizika nemzetközi kapcsolatainak ápolása, a külföldi kollegákkal való kölcsönös kapcsolattartás és együttműködés elősegítése;*
- *a fiatal szakemberek szakmai orientációjának elősegítése;*
- *részvétel tagjai munkáján keresztül konkrét kutatási, oktatási és kulturális-közművelődési feladatok végrehajtásában a fizika területén;*

Meg kell vizsgálni, melyek ezen feladatok közül azok, amelyekben a társulat érdemi munkát tud végezni. Ezen feladatokkal kapcsolatban egyeztetni kell a Fizikai Tudományok Osztályával, illetve annak tudományos bizottságaival a feladatmegosztást illetően. Komoly lehetőségnek tűnik, hogy a társulat vállaljon érdemi szerepet a fizikus köztestületi tagokkal való kapcsolattartásban, sőt a köztestületi taggá válás folyamatának elősegítésében is. Ez feltételezi a szakcsoportok és az Osztály tudományos bizottságainak fokozott együttműködését a szakmai közéletben.

Azokat a feladatokat, amelyekben nem reális az érdemi szerepvállalás, törölni kell az Alapszabályból.

A-2. Az ELFT, mint civil egyesület; az ELFT helye a hazai és külföldi egyesületek hálózatában (MTESZ, EPS, stb.)

Az ELFT civil egyesületként való működését folyamatosan összhangban kell tartani az érvényes törvényekkel, különösen az egyesülési törvénnyel és a közhasznúsági törvénnyel. Ez utóbbi különösen az SZJA 1 %-ára vonatkozó egyéni támogatási lehetőség miatt fontos. Korszerűbb módon kell kommunikálni a támogatás célját és annak tényleges felhasználását.

Bár az együttműködő testvéregyesületek (lásd az A-4 pontban) – az ELFT-hez hasonlóan – általában MTESZ-tagok, a kétoldalú kapcsolatokban a MTESZ semmilyen szerepet nem játszik. Tekintettel a MTESZ súlyának és szerepének nyilvánvalóan alapvető csökkenésére, valamint a MTESZ nehezen kezelhető anyagi helyzetére, meg kell vizsgálni, egyáltalán érdemes-e fenntartani az ELFT MTESZ-tagságát.

Az ELFT számára alapvető fontosságú, hogy tagja az EPS-nek. Ez teszi lehetővé az ELFT tagjainak, hogy részt vegyenek az EPS divízióinak és csoportjainak munkájában. Az EPS 2011. április 2-án fogadta el új stratégiáját. Ezt figyelembe kell venni az ELFT stratégiájában is. Különösen fontos lenne, hogy szakcsoportjaink közvetlen kapcsolatba kerüljenek az EPS divízióival. Súlyos gondot okoz az ELFT EPS-tagdíja forrásának biztosítása. 2010-ben – hosszú idő óta először – egyáltalán nem tudtunk EPS-tagdíjat fizetni. A társulati stratégiának ki kell térni arra is, hogy milyen módon lehet erre a problémára tartós megoldást találni.

A-3. Az ELFT tagsága, tagtoborzás

A társulat taglétszámának csökkenését meg kell állítani, sőt proaktív tagtoborzási akciókkal néhány év alatt ismét el kellene érni az 1500-as taglétszámot. Olyan – elsősorban internetes – szolgáltatásokat kell nyújtani a társulat tagjainak, amelyek arányban állnak a fizetett tagdíjjal. A fő tagtoborzó erőnek azonban nem a szolgáltatásnak, hanem a társulati tevékenységnek kell lennie.

Szükséges azoknak a tevékenységeknek a fejlesztése és erősítése, amelyek a fiatal kutatók és tanárok számára vonzóvá teszi a társulatot, és elősegítik a Társulat tagjai létszámának a bővülését. Alapvető fontosságú a fizikatanárok közösségének mind teljesebb bevonása a társulatba. Ezért célszerű erősíteni a fizika közoktatását és felsőoktatását érintő döntések előkészítésében a Társulat szakmai részvételét.

Át kell gondolni, milyen kölcsönös kedvezményekkel lehetne elősegíteni a többszörös tagságot testvéregyesületekben, illetve az EPS-ben. Újra meg kell vizsgálni, hogy a MAFIHE felhasználható-e a tagtoborzás eszközeként. Ki kell használni a szociális hálózatokban rejlő tagtoborzási lehetőségeket.

Tagtoborzást nemcsak természetes, de jogi személy tagok körében is kell folytatni. Ehhez újra kell gondolni, hogy a társulat milyen szolgáltatásokat tud kínálni a jogi személy tagoknak anyagi támogatásukért cserébe.

A-4. Együttműködés más egyesületekkel

Az interdiszciplináris témák jelentőségének fokozódásával, valamint annak következtében, hogy egy-egy társadalmi probléma (pl. fenntartható energiaellátás) több szakmai egyesületet is érint, kezdeményezni kell közös rendezvények szervezését, közös állásfoglalások kiadását. Ilyenekre már vannak jó példák, elsősorban a Magyar Nukleáris Társaság vonatkozásában. Hagyományosan jó kapcsolatot ápol az ELFT a Bolyai János Matematikai Társulattal, amely elsősorban a Középiskolai Matematikai Lapok, valamint a MATFUND Alapítvány tevékenységeire terjed ki. A Magyar Biofizikai Társasággal a Fizikai Szemle kiadásában és a Fizikus Vándorgyűlések szervezésében működünk együtt. Valószínűleg több egyesület vonatkozásában vannak még kiaknázatlan együttműködési lehetőségeink.

B) Működési stratégia

B-1. Stratégiai jelentőségű területek, prioritások

A társulat legfontosabb kiadványa a Fizikai Szemle, amely egyben a társulat láthatóságának is legjelentősebb eleme. Egyre nagyobb nehézségekbe ütközik egyrészt a lap cikkeinek biztosítása, másrészt a lap megjelenéséhez szükséges források biztosítása. Erősen megoszlanak a vélemények a tekintetben, hogy fenn kell-e tartani a papíralapú kiadványt, vagy át lehet térni helyette a tisztán elektronikus – de személyes példányon alapuló – megjelenésre, illetve hogy szabad-e, illetve hogy milyen mértékben szabad ritkítani a lap megjelenését. Erre vonatkozólag a következő hónapokban megbízható igényfelmérést kell végezni, és a döntést úgy kell meghozni, hogy 2012 januárjától át lehessen térni az új rendszerre.

Javasoljuk egy professzionális interaktív információs szolgáltatás kialakítását, amely a fizika szakmai közösség, kutatók és tanárok számára rendszeresen összegyűjti és eljuttatja a híreket (pl. elektronikus hírlevél formájában) a szakmai közélet eseményeiről, tájékoztat a szakmát érintő döntésekről, lehetőséget nyújt a döntések előkészítésében történő részvételre.

Ez a tevékenység részben lehetőséget ad a Társulatnak a szakmai közélet szervezésében, a természettudományos ismeretterjesztés koordinálásában az Alapszabályban leírt céloknak megfelelő szerepének az erősítésére.

Szükséges a tanárok munkáját segítő tevékenység erősítése. Így például a Fizikai Szemlében a fizika oktatásával foglalkozó szakmai, módszertani cikkek arányát növelni kell. Célszerű a tehetőség gondozásban való részvétel erősítése, új formák kialakítása és szervezése. Komoly lehetőség a közoktatás megújulásával párhuzamosan a fizika tanártovábbképzések koordinálásának a felvállalása.

B-2. Tagság, tagnyilvántartás, tagdíj

Ki kell alakítani a társulati tagság különböző fajtáinak új, differenciált rendszerét. Olyan elektronikus tagnyilvántartó rendszert kell kialakítani, amely összhangban van a szakcsoportok és a területi csoportok rendszerével (nyilvántartja a többszörös szakcsoport-tagságot és megjelöli azt a szakcsoportot is, amelyben a tag küldöttállítási jogát gyakorolja). Jelentősen fokozni kell a tagdíjfizetési feyelmet.

B-3. Szervezeti felépítés, irányítás

Szükséges a szakcsoportok és területi csoportok rendszerének újragondolása, a munkamegosztás, koordinálás, finanszírozás fejlesztése. A szakcsoportok hálózatát oly módon kell alakítani, hogy az lehetőleg megfeleljen egyrészt az MTA Fizikai Tudományok Osztálya tudományos bizottságainak, másrészt az EPS divízióinak és csoportjainak.

A társulat elnökségében minden elnökségi tagnak jól meghatározott feladata legyen. Javasoljuk, hogy az Elnökség a jövőben egy elnökből, egy elnökhelyettesből (aki a megválasztott elnök vagy a volt elnök), egy főtitkárból, egy főtitkárhelyettesből és nyolc elnökségi tagból álljon. Az elnök, a főtitkár és a főtitkárhelyettes megbízatása két évre szól; ők ugyanarra a funkcióra egy alkalommal választhatók újra. Az elnökségi tagok mandátuma négy éves; esetükben az újraválasztás formálisan nem korlátozott, de törekedni kell arra, hogy minden tisztújításon a nyolc elnökségi tagból három cserélődjék.

C) Pénzügyi és humán erőforrás-kérdések

C-1. Pénzügyi kérdések

Szükséges a gazdálkodás további racionalizálása, a bevételek és kiadások tételes, feladatonként elkülönülő, időszakonként (pl. havonta) egyenleget adó könyvelése. A stratégiai feladatok megvalósításához folyamatosan szponzorokat kell bevonni. Ennek érdekében a Társulat céljait, munkáját, eredményeit bemutató marketing tevékenységet fejleszteni kell.

C-2. Humánerőforrás és titkársági szervezet

A titkárság jelenlegi létszáma tovább nem csökkenthető. Ugyanakkor célszerűnek látszik a tudományos titkári feladatkör betöltése, elsősorban a nemzetközi kapcsolatok megfelelő színvonalú kezelése céljából.

D) A stratégiai terv végrehajtása

A stratégiai tervet 2013 májusában a Közgyűlés rendkívüli ülése elé kell terjeszteni. A terv kidolgozását a Stratégiai Bizottság koordinálja a tagságot, a szakcsoportokat és a területi csoportokat a vitába széleskörűen bevonva. Az Alapszabálynak a stratégiai tervvel összhangban álló módosítását a Közgyűlés 2013. májusi ülése fogadja el; az alapszabály-módosítás azonnal hatályba lép.

Budapest, 2012. május 19.